Rzemieślnicza Branżowa Szkoła II Stopnia w Pilźnie, Semestr I, zajęcia 5

KARTA PRACY NR 5

I. MOTYWY MARYJNE W SZTUCE I POEZJI ŚREDNIOWIECZNEJ

A. Bogurodzica dziewica, Bogiem sławiena Maryja,
U twego Syna Gospodzina, matko zwolena, Maryja!
Zyszczy nam, spuści nam.
Kyrieleison.

Twego dziela Krzciciela, bożycze,
Usłysz głosy, napełń myśli człowiecze.
Słysz modlitwę, jąż nosimy,
A dać raczy, jegoż prosimy:
A na świecie zbożny pobyt,
Po żywocie rajski przebyt.
Kyrieleison.

Bogarodzico Dziewico, przez Boga uwielbiona Maryjo,
U twego Syna Pana matko wybrana, Maryjo!
Pozyskaj nam, ześlij (daj) nam!
Panie, zmiłuj się!

Przez wzgląd na twego Chrzciciela, Synu Boga,
Usłysz głosy, spełnij (użyźnij) myśli (pragnienia) ludzkie.
Wysłuchaj modlitwy, którą zanosimy,
I racz nam dać to, o co prosimy:
Na świecie pobożne (szczęśliwe) życie,
Po żywocie przebywanie w raju.
Panie, zmiłuj się!

1. Archaizmy w Bogurodzicy

Rodzaj archaizmu	Przykłady
Archaizmy leksykalne	
Archaizmy fonetyczne	
Archaizmy słowotwórcze	
Archaizmy fleksyjne	

1. Wypisz postacie, o których mowa w utworze. Określ rodzaj kompozycji ukazującej te trzy osoby.

A……..

B. ……

C. ……

2. Opisz, jak została przedstawiona Matka Boska w pierwszej strofie pieśni.

……

……

3. Odpowiedz, o co prosi podmiot zbiorowy.

a) w pierwszej zwrotce ……

b) drugiej zwrotce……

Motyw deesis (z gr. modlitwa, prośba)

4. Uzupełnij tekst odpowiednimi wyrazami bądź sformułowaniami:

osoby o nieokreślonych możliwościach, kobietą, pani, zwykłej kobiety, osoby obojętnej na prośby, Amen, Kyrieleison, druga, zyszczy nam, śmiertelniczki, pierwsza, Bogiem sławiena, pierwsza i druga, orędowniczki, dziewicą, chrześcijanką

Bogurodzica to pieśń, w której ..... zwrotka poświęcona jest przede wszystkim Maryi. W pieśni podkreśla się, że Matka Jezusa pozostała ..... mimo urodzenia dziecka. Fakt, iż jest Matką Bożą, sprawia, że może u Syna uprosić dla ludzi Jego zmiłowanie (które opisano słowami w języku greckim.....). Daje to wizerunek Maryi jako ..... i wielkiej .....

5. Bogurodzica to modlitwa, w której wierni przede wszystkim...

- ☐ dziękują.
- ☐ przepraszają.
- ☐ wychwalają.
- ☐ proszą.

B. MOTYV STABAT MATER DOLOROSA Posłuchajcie bracia miła… **LAMENT ŚWIĘTKORZYSKI**

Posłuchajcie, bracia miła, kcęć wam skorzyć krwawą głowę; usłyszycie mój zamętek, jen mi się [z]stał w Wielki Piątek.	**kto mówi? ……** **do kogo apostrofa? ……** **o czym mówi? …….**
Pożałuj mię, stary, młody, boć mi przyszły krwawe gody. Jednegociem Syna miała i tegociem ożalała.	kto mówi? …….. Do kogo? …….. o czym mówi? ……..
Zamęt ciężki dostał się mie, ubogiej żenie, widzęć rozkrwawione me miłe narodzenie; ciężka moja chwila, krwawa godzin[a], widzęć niewiernego Żydowina, iż on bije, męczy mego miłego Syna.	kto mówi? …….. Do kogo? …….. o czym mówi? ……..
Synku miły i wybrany, rozdziel z matką swoją rany A wszakom cię, Synku miły, w swem sercu nosiła,	Do kogo? ……..
a takież Tobie wiernie służyła. Przemow k'matce, bych się ucieszyła, Bo już jidziesz ode mnie, moja nadzieja miła. Synku, bych cię nisko miała, niecoś bych ci wspomagała.	o czym mówi? …… Do kogo? ……
Twoja głowka krzywo wisa, tęć bych ja podparła,	

LIVEWORKSHEETS

KARTA PRACY NR 5

krew po Tobie płynie, tęć bych ja utarła, picia wołasz, picia-ć bych ci dała, ale nie lza dosiąc twego święteg[o] ciała.	o czym mówi? ……..
O anjele Gabryjele, gdzie jest ono twe wesele, cożeś mi go obiecował tak barzo wiele, a rzekęcy: "Panno, pełna jeś miłości!". A ja pełna smutku i żałości. Sprochniało we mnie ciało i moje wszytki kości.	Do kogo? …… o czym mówi? ……
Proścież Boga, wy miłe i żądne maciory, by wam nad dziatkami nie były takie to pozory, jele ja, nieboga, ninie dziś zeźrzała nad swym, nad miłym Synem krasnym, iż on cirpi męki nie będąc w żadnej winie.	Do kogo? …….. o czym mówi? ……
Nie mam ani będę mieć jinego, jedno ciebie, Synu, na krzyżu rozbitego	Do kogo? ……

1. Na podstawie zacytowanego wcześniej fragmentu Ewangelii według św. Jana oraz odwołując się do swojej wiedzy, wymień uczestników wydarzeń na Golgocie (oprócz Jezusa i Maryi), a następnie umieść w odpowiednich grupach ich imiona lub odnoszące się do nich określenia

*Rzymianie *kobiety *Archanioł Gabriel *Żydzi *żydowski oprawca *św. Jan Ewangelista *Maria Magdalena	
Uczestnicy wydarzeń na Golgocie według Ewangelii i tradycji	
Uczestnicy wydarzeń na Golgocie według Lamantu…	

2. Kto jest osobą mówiącą w Lamencie? Wskaż wszystkich nadawców wypowiedzi.

- ☐ Jezus
- ☐ krzyż
- ☐ Maryja
- ☐ wierni
- ☐ Anioł Gabriel
- ☐ Żydzi
- ☐ Kobiety

3. Do kogo w "Lamencie" zwraca się Matka Boża? Wskaż wszystkich adresatów jej wypowiedzi.

- ☐ Jezus
- ☐ krzyż
- ☐ Maryja
- ☐ wierni
- ☐ Archanioł
- ☐ Gabriel
- ☐ Żydzi
- ☐ kobiety

4. Z którego z przywołanych poniżej fragmentów *Lamentu* wynika, że Jezus nie jest zwykłym człowiekiem

skazanym na śmierć przez ukrzyżowanie?
Jednegociem Syna miała
Synku miły i wybrany
A wszakom cię, Synku miły, w swem sercu nosiła
Krew po tobie płynie, tęć bych ja utarła
Ale nie lza dosiąc twego świętego ciała

5. Na podstawie dotychczasowych ustaleń wskaż, która z wymienionych relacji między Maryją a Jezusem została wyeksponowana w Lamencie.

a. Bogini – Bóg
b. orędowniczka – Bóg
c. matka – syn
d. Żydówka – Żyd
e. obojętna obserwatorka – osoba skazana na śmierć

6. Sprawdź, jakie trzy ważne słowa powtarzają się w Lamencie świętokrzyskim szczególnie często.

- ☐ matka
- ☐ rany
- ☐ nad
- ☐ miły
- ☐ nad
- ☐ ciężki
- ☐ a
- ☐ krew
- ☐ syn
- ☐ mieć
- ☐ ożalała

7. W jakim celu Matka Boska zwraca się do odbiorców? Połącz odpowiednie elementy

ARCHANIOŁ GABRIEL	Chce podzielić Jego ból
LUDZIE	Prosi o wysłuchanie, o uwagę
SYN	Chce, by modliły się do boga, który miałby oszczędzić im takiego cierpienia (związanego z patrzeniem na mękę dzieci)
MATKI	Żałuje, że zataił przed nią informację o śmierci Syna.

8. Zaznacz wszystkie stwierdzenia, które trafnie opisują sposób realizacji motywu stabat mater dolorosa w Lamencie świętokrzyskim.

- ☐ Matka Boska pod krzyżem Syna błaga ludzi o współczucie.
- ☐ Motyw stabat mater dolorosa to motyw matki boleściwej.
- ☐ Zestawienie zdrobnień („Synku miły") z drastycznymi opisami męki Chrystusa („Krew po tobie płynie") ma na celu ukazanie ogromu cierpienia Jego Matki.
- ☐ Maria stoi pod krzyżem sama.

LIVEWORKSHEETS

- Celem zastosowania motywu stabat mater dolorosa jest przedstawienie Marii jako matki cierpiącej tak samo jak inne matki.
- Lament i żal przynoszą Matce Boskiej ukojenie.

9. Przyjrzyj się XVI-wiecznej Piecie z Lubiąża zamieszczonej na początku tej części lekcji. Wskaż podobieństwa między rzeźbą a Lamentem świętokrzyskim. Zauważ sposoby przedstawiania emocji.

Pietà z Lubiąża
Pietà z Lubiąża, ok. 1370, polichromia na drewnie, Muzeum Narodowe w Warszawie, licencja: CC 0 1.0

10. Porównaj kreację Maryi w *Bogurodzicy* i *Lamencie Świętokrzyskim*.

	Bogurodzica	Lament
Topos (motyw)		
Miejsce		
Przedstawienie postaci		
Relacja z synem		
Określenia Maryi		
adresaci		
Podmiot liryczny		
Typ liryki		

II. GDY PRZYJDZIE ŚMIERĆ…

Rozmowa mistrza Polikarpa ze śmiercią (fragmenty)

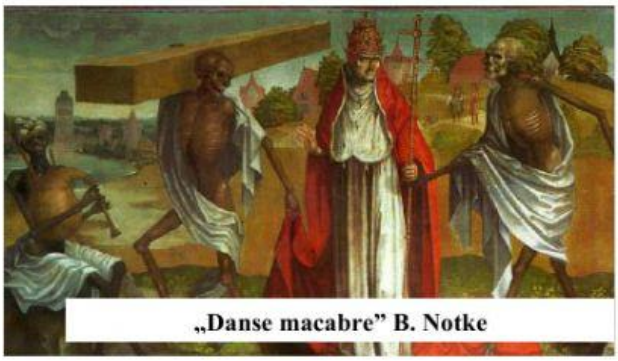
Użrzał człowieka nagiego,
Przyrodzenia niewieściego,
Obraza wielmi skaradnego,
Łoktuszą przepasanego.
Chuda, blada, żółte lice
Łszczy się jako miednica;
Upadł ci jej koniec nosa,
Z oczu płynie krwawa rosa;
Przewiązała głowę chustą
Jako samojedź krzywousta;
Nie było warg u jej gęby,
Poziewając, skżyta zęby;
Miece oczy, zawracając,
Groźną kosę w ręku mając;
Goła głowa, przykra mowa,
Ze wszech stron skarada postawa –
Wypięła żebra i kości,
Groźno siecze przez lutości.
Mistrz, widząc obraz skarady,
Żółte oczy, żywot blady,
Groźno się tego przelęknął,
Padł na ziemię, eże stęknął.
Gdy leżał wznak jako wiła,
Śmierć do niego przemówiła. (...)
Śmierć:
Nikt się przede mną nie skryje,
Wszystkim Żywym utnę szyje.

przyrodzenia – płci, rodzaju
obraza wielmi skaradnego – wielce szkaradnej postaci
łoktuszą – płachtą, chustą
łszczy się jako miednica – lśni się jak miedziane naczynie
samojedź - ludożercy
miece oczy, zawracając – przewraca oczami
przez lutości – bez litości
żywot - brzuch
wiła – komediant, błazen, głupiec

LIVEWORKSHEETS

KARTA PRACY NR 5

Polikarp: (klęka, składa ręce)
Miła Śmirci, racz mi wzjewić,
Przecz chcesz ludzie Żywota zbawić,
Czemu twą łaskę stracili.
Zać co złego uczynili?
Śmierć:(...)
Powiem tobie przezpiecznie:
Stworzyciel wszego stworzenia
Pożyczył mi takiej mocy,
Bych morzyła we dnie i w nocy. (...)
Morzę wszystko ludzkie plemię: (...)
I chorego i zdrowego, Lubo stary, lubo młody,
Każdemu ma kosa zgodzi;
Bądź ubodzy i bogaci, Wszytki ma kosa potraci;

„Danse macabre" B. Notke

1. Śmierć ma postać?

ZWIERZĘCIA *MĘŻCZYZNY* *KOBIETY* *SZKIELETU* *ABSTRAKCYJNĄ* *GNIJĄCEGO TRUPA*

2. Powiedz, dlaczego autor *Rozmowy…* podkreślił, że Polikarp spotkał Śmierć w kościele.

……

3. O czym Polikarp rozmawiał ze śmiercią?

Pytanie	odpowiedź
Skąd się wzięła Śmierć?	
Gdzie będzie Śmierć w czasie Sądu Ostatecznego?	
Co nakazuje Śmierć Mistrzowi?	
Jaka jest reakcja Mistrza?	

4. Uzupełnij tabelkę

	Rozmowa mistrza Polikarpa ze śmiercią	„Danse macabre" B. Notke
czas powstania		
wygląd śmierci		
atrybuty śmierci		
zachowanie śmierci		
postawa człowieka		
WNIOSKI:		

5. Jak sądzisz, dlaczego twórcy wykorzystują alegorię i personifikację w przedstawianiu śmierci?

……

Tekst II

Literatura poświęcona śmierci zaczęła kształtować się już w pierwszych wiekach chrześcijaństwa, ale popularność tego tematu wzrosła od XI wieku. Zarazy, klęski żywiołowe, choroby zakaźne, głód i wojny oswajały ludzi z widokiem śmierci, niezależnie od woli ówczesnych ludzi. **Memento mori – pamiętaj o śmierci**, stało się jednym z głównych haseł średniowiecza, stanowiąc przestrogę przed grzesznym życiem. Rozważania o śmierci obejmowały krąg tzw. czterech spraw ostatecznych: mękę agonii i śmierć, sąd ostateczny, piekło i niebo. Motywem ściśle spokrewnionym z tą tematyką była **ars moriendi – sztuka umierania**, ukazująca pokusy, na które naraża umierającego diabeł, a przed którymi broni go anioł, wzmacniający wiarę i skłaniający do pokuty.

Wizerunek śmierci znany był pod kilkoma postaciami, m.in. jako apokaliptyczny jeździec, galopujący po stosach ciał, jako kobieta – jędza zlatująca w dół na skrzydłach nietoperza, jako na wpół rozłożony trup straszący resztkami cielesności, wreszcie jako szkielet z kosą, łukiem i strzałą.

W XIV wieku popularne stają się **tańce śmierci – dances macabres**, ukazujące śmierć, która porywa za sobą ludzi każdego wieku i stanu. Motyw ten obecny był głównie w widowiskach dramatycznych i w malarstwie. Służył pobożnemu napomnieniu, był także rodzajem satyry społecznej, ukazując złudność i nietrwałość doczesnych dóbr i głosząc ideę równości wobec śmierci. Silnie oddziaływał na wyobraźnię masowego odbiorcy, do którego przemawiały alegoryczne obrazy i personifikacje, nadające abstrakcyjnym wyobrażeniom ludzkie cechy i właściwości.

1. Jakie czynniki pozaliterackie miały wpływ na częstotliwość podejmowania w średniowieczu przez artystów tematu śmierci?

……

2. Wypełnij tabelkę:

Średniowieczne hasło łacińskie	Polskie tłumaczenie hasła	Znaczenie hasła dla ludzi

3. Jakie były cztery sprawy ostateczne, które obejmowały średniowieczne rozważania o śmierci?

……

4. W jaki sposób sztuka wykorzystuje motywy maryjne? Rozważ na podstawie rzeźby Madonny z Krużlowej oraz znanych ci tekstów kultury. Opisz rzeźbę odpowiadając na pytania

a. Kogo przedstawia rzeźba?

……

b. Jaki jest najważniejszy atrybut tej postaci i jaką pełni on funkcję?

……

c. Jaką funkcję pełnią kolory szaty?

……

d. Jaki jest wyraz twarzy Maryi? O jakich emocjach może on świadczyć?

……

e. Dla kogo i w jakim celu mogła zostać stworzona rzeźba?

……

f. Które z aspektów ujęcia motywu maryjnego akcentuje rzeźba Madonna z Krużlowej?

A. Aspekt boski (MATKA BOGA) B. Aspekt ludzki C. Aspekt ludzki i boski

LIVEWORKSHEETS